

EN AFTON I S. S. B.

(Sällskapet för Soldmålets Bevarande.)

Striden om dialektens vara eller icke vara har blossat upp. Som bekant beskylls här i övre Dalarna dialekterna för att vara orsaken till elevernas bristande kunnighet i svenska språket. Vad man kan skylla på i andra delar av landet är obekant. Men soldmålsgruppen arbetar oförtrutet vidare och låter sig icke bekomma. Den består av ett tiotal medlemmar och skulle säkert kunna mångfal-

digas, om man så önskade. Men man föredrar det lilla formatet såsom varande mera lättmanövrerat och kallar istället någon ”dagens gäst” till sammankomsterna. Denna gång föredrog gästen att fråga ut istället för att bli utfrågad, och här är resultatet.

Vi samlades i Kalles och Elvis hem, ett hem präglad av en kultur, som har rötter i det förgångna men accepterar det nuvarande. Blommor och fina textilier ger värme och färg, men man har svårt att slita ögonen från de välfyllda bokhyllorna och från den sparsmakande och fina konst, som pryder väggarna. Värden säger anspråkslöst, att konst, som man känner för, och böcker, som har anknytning till hembygden, är vad han helst velat bygga den yttre framtoningen av hemmet kring. Och sämre riktmärken kan man ha!

Efter en uppmjukande rond kring kaffebordet börjar utfrågningen:

Hur kom ni på idén att bilda S. S. B.?

Erik Svensson, initiativtagaren, har ”grevi fotum” till avspark i flera år. Han märkte för varje år, hur det gamla språket utarmades och försvann, hur hans eget förråd av dialektord minskade, och han ville göra något för att bevara det gamla språket, innan det var helt borta. Med det försvann ju en hel värld, ett levnads-skick, en livsåskådning. Han berättar: ”Jag samlade några intresserade, som mindes gamla människor och deras talesätt. Smidde stolta planer på vad vi skulle uträtta. Men Bond Erik, realisten, tog ner mej på marken och föreslog, att vi skulle inskränka oss till vad som var möjligt att göra. Så hittade vi Ryss Nils ofullbordade arbete, som blev utgångspunkten. Han dog 1959, över 80 år gammal, hade hållit på med dialektuppteckning i omkr. 50 år och hade kommit till bokstaven L. Flera av de upptecknade ordens former spårades ända till 1600-talet. Vi beslöt att söka fullborda och komplettera hans arbete.”

Erik samlade nu en liten grupp bestående av Bond Erik, realpolitiker, Fjärsmans Kalle, bibliotekarie och hemmansägare, Helmer, polis, Albin, hembygds- och idrotts-entusiast (”-fantast”, säger Kalle), Bälter Kisti och Greta, hemmafruar och tidvis affärsanställda, och sällskapet bildades 29/3 1970. Så nu hade man hållit

på i knappa två år, och diskussionerna hade stått heta om både material och tillvägagångssätt. En baktanke var att till arbetet skulle knytas historier och talesätt, som berättade något om våra förfäders sätt att leva och tänka.

Hur ställer ni er till vissa lärares påstående, att eleverna i dessa trakter är svaga i svenska p. g. a. dialekten?

— Erik S.: Tvärtom! Genom dialekten lär de sig att ge akt på språket, se skillnad och variation. — Greta: Barnens svenska blir bättre, om de lär sig den i skolan och från radio och T. V., än om de ska lära sig av sina föräldrars skröpliga och dialektfärgade riksspråk. — Helmer: Språksinnet uppövas, när man har en variant av språket att jämföra med. — B. Erik: Läraren har väl inget emot dialekten i sig, men påståendet är ett slagträ för att få tjänster i stödundervisning, som nog, även utan dialekt, skulle behövas för de svagaste. Men frågan är, om de som har svårt för språket skulle behöva detta ytterligare påbröd. Vore det inte vettigare lägga stödundervisningen på något annat för dem mera matnyttigt? — Kisti: Det är sällan vackert, om alla blommorna i en bukett är av samma slag. Omväxlingen i en bukett av olika blommor tjuvar. Likadant är det med en blandning av särpräglade dialekter. Vi ska inte alla prata stockholmska eller radiosvenska utan låta vårt språk färgas av dialekten i vår egen bygd. — Kalle: Språket blir mera vårdat och berikat, och man kan prata rikssvenska utan slang, därför att man har flera uttrycksmöjligheter. — Albin: Hur skulle man kunna återge de gamla historierna och talesätten, så att det blir någon mening i dem, om man inte finge använda dialekten!

Har soldmålet någon framtid?

— Helmer: Knappast, annat än som kontaktlänk mellan hembygden och oss, vare sig vi är hemma eller borta. Man kan tänka sig, att det lever kvar som ett föreningsband i exklusiva klubbar, lika viktiga som t. ex. hembygdsgårdarna. — Kalle: Då den siste, som minns oss, inte lever längre, då är soldmålet borta.

Har det någon betydelse att bevara målet, och i så fall vilken?

— Dialekten är vad som är kvar av en förgången, månghundraårig kultur, den är en kulturavlagring, som mer än något annat

berättar om denna, dess tänkesätt, sedvänjor och livsvillkor. Förfädernas uttryckssätt för abstrakta ting finner vi fattigt, men de kompenserade det med ett makalöst bildspråk. Därför är det också viktigt, att uttryckssätt och bildspråk bevaras.

Kan vi få några exempel!

— Helmer: En väg skulle byggas från Lövbergsbron till Umsi. Man hade att antingen gå rakt fram över de branta backarna eller omkring dem till Fjärden. Man valde den senare sträckningen. En av de ansvariga tillfrågades, varför man inte tog den rakaste vägen. — ”Fåtånä e läjk långt um ä stor upp äld e nidfälla”, blev svaret. (Handtaget på grytan är lika långt, antingen det står upp eller är nedfällt.)

— Kisti: Håll-gumman brukade säga, när man anmärkte på att karlen hennes smutsade ner i stugan: ”Ä e bätter a jen stugustjiter älld jen bänkliger.”

— Greta: Modern förebrådde pojken, som drog in snoren. Pojken: ”Ä kam då int bort!”

— Albin: Bond Jons och Krångan Mas högg ved i närheten av varann i skogen. Bond Jons var lite ”lävån åv si”, så han ropade upprepade gånger: ”Jop mi, Mas!” — När Mats hade hjälpt honom några gånger och Jons nästa gång bad om hjälp, svarade han stillsamt: ”I add tänkt i suld ågg lite a mi sjov o i dag.” —

Till slut vill våra språkvårdare ha sagt, att soldmålets bevarande ingalunda är bara ett deras eget intresse utan allas vår angelägenhet. Många intresserar sig för gamla ord och uttryck, som håller på att försvinna. Skriv upp dem, helst även något uttryck, där de förekommer, och lämna det till någon av de här nämnda! De tar hand om uppteckningen och inlemmar den i den gemensamma samlingen, som man avser skall komma hela bygden till godo i sinom tid. Och visst är också det ett arv att värna om och bevara, ett eget, kärnfyllt soldmål, ett språk ”med smak av blod och heddendom”!

L. S.